

ضرورت تقوُّد سیاسی - اقتصادی در منطقه قفقاز

اشاره:

منطقه قفقاز شامل کشورهای گرجستان، ارمنستان و آذربایجان تا پیش از حکومت بلتویکها در اتحاد جماهیر شوروی، روابط اقتصادی - تجاری گسترده‌ای با ایران داشته‌اند. مشترکات فرهنگی و تاریخی و نزدیکی ملت‌ها از عوامل عمده این مناسبات عمیق دیرینه بوده است. پس از فروپاشی شوروی سابق و تشکیل جمهوری‌های مستقل، تمایلات متقابلی نسبت به گسترش مناسبات این کشورها با جمهوری اسلامی ایران به وجود آمد.

در آغاز روند روبه‌رشد تجارت میان ایران و جمهوری‌های قفقاز را شاهد بودیم. اما اکنون حجم مناسبات در حد قابل قبول و متناسب با توانمندی‌های اقتصادی موجود نمی‌باشد.

در این گزارش تلاش داریم روابط تجاری و اقتصادی ایران با جمهوری‌های قفقاز را مورد ارزیابی قرار دهیم و راهکارهای مساعد برای گسترش این مناسبات را بررسی نماییم.

مناسبات اقتصادی ایران و جمهوری‌های قفقاز

جمهوری‌های قفقاز شامل ارمنستان، گرجستان و آذربایجان در دوران پس از فروپاشی کمونیسم در شوروی سابق، تمایل ویژه‌ای به برقراری روابط با کشورهای همسایه به ویژه کشورهای خارج از جامعه مشترک المنافع داشتند. در بدو امر آنها روابط تجاری خود را با همسایگان به ویژه جمهوری اسلامی ایران توسعه دادند.

نگاهی به موقعیت اقتصادی این کشورها و ترکیب تجارت آنها با جمهوری اسلامی ایران در سال‌های اخیر، می‌تواند بسیاری از پرسش‌ها را پاسخ دهد.

جمهوری ارمنستان که در اوت ۱۹۹۰ به استقلال رسید، بیش از $\frac{3}{8}$ میلیون نفر جمعیت را در $\frac{29}{8}$ هزار کیلومتر مربع وسعت خود جای داده است. این کشور با رشد جمعیتی برابر با $\frac{1}{4}$ درصد در سال و ۷۰ درصد جمعیت شهرنشین تولیدکننده محصولات صنعتی مانند ژنراتور و موتورهای الکتریکی، دستگاه‌های برش فلزات، لاستیک مصنوعی، سیمان و مواد ساختمانی، محصولات نساجی، کفش چرمی، صنایع غذایی کنسرو شده و فرش می‌باشد.

افتتاح این نمایشگاه، تنوع و کیفیت کالاهای عرضه شده را ستود.

لئون آهارونیان، رییس اتاق مشترک ایران و ارمنستان اخیراً گفت: با توجه به توانمندی‌های ایران در بخش‌های مختلف تولیدی و صنعتی، ارزش مبادلات تجاری ایران و ارمنستان قابل افزایش است.

وی گفت: ایران در سال‌های گذشته بزرگ‌ترین شریک تجاری ارمنستان بوده و حجم مبادلات تجاری دو کشور در سال ۱۹۹۶ به ۱۰۰ میلیون دلار رسید.

وی گفت: مازوت، گازوئیل، مرکبات، خشکبار، مواد پتروشیمی، پارافین، اسیدسولفوریک و قیر، از اقلام صادراتی ایران به ارمنستان است.

آهارونیان با بیان اینکه ایران در برخی زمینه‌ها مانند تبدیل گندم به آرد، تصفیه شکر و تبدیل برخی مواد خام به محصولات نهایی از ظرفیت‌های خالی برخوردار است. لازم است اقلام موردنیاز ارمنستان به شکل خام وارد ایران شود و پس از فرآوری به ارمنستان صادر گردد.

وی یادآور شد که ایتالیا از کانادا آرد خریداری و پس از بسته‌بندی به ارمنستان صادر می‌کند. لذا ضرورت دارد ایران در بازار ارمنستان حضوری فعال‌تر پیدا کند.

وی با اشاره به فعالیت ۱۷۳ شرکت مشترک ایرانی، ارمنی در ارمنستان اظهار داشت: تصویب لایحه موافقت‌نامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و جلوگیری از فرار مالیاتی بین دو کشور، در جهت ارتقاء همکاری‌های دوجانبه می‌باشد.

این مقام یادآور شد که حل مسایل بانکی و گمرکی بین دو کشور، زمینه‌ساز تسریع و افزایش حجم مبادلات تجاری دوجانبه می‌شود.

ایران و ارمنستان در دی‌ماه ۷۵ در اجلاس مشترک همکاری‌های اقتصادی، به توافق‌هایی در زمینه همکاری در بخش‌های داروسازی، مخابرات، محیط‌زیست، معادن، حمل و نقل، برق و آپرسانی، بانکی و گمرکی دست یافتند.

○ مقام‌های رسمی ارمنستان بر اهمیت همکاری‌های اقتصادی و تجاری با جمهوری اسلامی ایران تأکید دارند و آمادگی کشورشان برای گسترش مناسبات دوجانبه را اعلام کرده‌اند.

ارزش تولید ناخالص ملی ارمنستان از ۷/۷ میلیارد دلار سال ۱۹۹۴ میلادی به حدود ۱۰ میلیارد دلار در سال گذشته رسید. ارزش تولید ناخالص ملی سرانه این کشور حدود ۲۵۰۰ دلار می‌باشد.

○ ارزش مبادلات تجاری ایران و ارمنستان اکنون سالانه حدود ۱۰۰ میلیون دلار است و ایران پس از روسیه دومین شریک تجاری ارمنستان محسوب می‌شود.

ارمنستان محصولات کشاورزی نظیر گندم، توتون، سیب‌زمینی، سبزی‌ها و میوه‌ها و نیز تولیدات دامی مانند گوشت، شیر و تخم‌مرغ تولید می‌کند. محصولات صادراتی ارمنستان شامل کالاهای صنعتی، ماشین‌های ساختمانی و فلزکاری، صنایع سبک، صنایع غذایی و شیمیایی و کالاهای کشاورزی است. در مقابل کالاهای صنعتی، محصولات صنعتی سبک، ماشین‌های ساختمانی، انرژی، محصولات شیمیایی و برخی کالاهای کشاورزی را وارد می‌کند.

ارزش مبادلات تجاری ایران با ارمنستان اکنون حدود ۱۰۰ میلیون دلار در سال می‌باشد که تقریباً ۲۵ درصد آن مربوط به خریدهای ایران از ارمنستان و بقیه کالاهای صادراتی ایران به این کشور می‌باشد.

با وجود آنکه حجم مبادلات تجاری خارجی ارمنستان سالانه حدود یک میلیارد دلار می‌باشد، کسری تراز تجاری ارمنستان به حدود ۸۰۰ میلیون دلار می‌رسد، اما ایران پس از روسیه، دومین تأمین‌کننده اصلی کالاهای وارداتی ارمنستان می‌باشد.

ایران تاکنون چهار نمایشگاه اختصاصی کالا در ارمنستان (ایروان) برپا کرده که به شدت مورد استقبال مردم این کشور و تجار و بازرگانان نشان قرار گرفته است.

مقام‌های ارمنستان همچنان بر اهمیت روابط اقتصادی و تجاری کشورشان با جمهوری اسلامی ایران تأکید دارند و آماده می‌باشند که سطح مناسبات اقتصادی را در حد قابل‌قبولی افزایش دهند.

وزیر راه و ترابری ارمنستان (هنریک کوچینیان) در چهارمین نمایشگاه کالاهای ایرانی در ارمنستان که خرداد ۷۶ برگزار شد، همکاری‌های میان دو کشور را حیاتی خواند و خواستار توسعه آن شد. نخست‌وزیر ارمنستان نیز در مراسم

کالاهای عبوری (ترانزیت) از مقصد گرجستان به جمهوری خودمختار نخجوان نیز میسر خواهد شد.

به عقیده کارشناسان منطقه، تحقق این طرح، حمل و نقل کالا بین ایران و کشورهای تازه استقلال یافته غرب شوروی سابق و اروپا را تسهیل خواهد کرد. (لازم به ذکر است که راه آهن مسکو - جلفا، همزمان با فروپاشی شوروی و آغاز مناقشه قره باغ بسته شده است.)

با توجه به توافق حاصله، بهره‌گیری از این موقعیت برای عبور کالا میان ایران و جمهوری‌های ماورای قفقاز، ضرورت دارد.

در همین حال، افتتاح پایانه تجارتي ایران در ایروان در پایان تیرماه ۷۶ و اتصال این مرکز به راه آهن سراسری ارمنستان، امکان پخش کالا در ۴۲ منطقه شهری و روستایی ارمنستان و حتی دیگر کشورهای مشترک‌المنافع را فراهم کرده است. این پایانه که تجهیزات مکانیزه تخلیه و بارگیری، واکن‌های سردخانه‌دار به ظرفیت ۴۰۰ تن و خطوط ارتباطی مختلف دارد، می‌تواند نقش وسیعی در ارایه تسهیلات حمل و نقل لازم به وجود آورد.

جمهوری گرجستان نیز با ۶۹/۷ هزار کیلومتر مربع وسعت و حدود ۶ میلیون نفر جمعیت، از جمهوری‌های قفقاز می‌باشد که ارزش تولید ناخالص داخلی آن در سال ۹۷ به ۴/۵۷ میلیارد دلار و درآمد ناخالص ملی سرانه‌ای کمتر از یک هزار دلار دارد. رشد تولید داخلی گرجستان در سال ۹۷ نسبت به سال ۹۶ حدود ۱۱ درصد بود.

در گرجستان علاوه بر محصولات کشاورزی شامل غلات، گندم، ذرت، سیب‌زمینی، چغندر قند، سبزی و میوه، چای و محصولات دامی مانند لبنیات، گوشت و ماهی، برخی کالاهای صنعتی مانند لوله‌ها و ورق‌های فولادی، ماشین ابزار، آمونیاک صنعتی، کود، قند و الیاف ابریشمی و... تولید می‌شود.

○ دولت ایروان موافقت خود را با ترانزیت کالا از طریق راه آهن تفلیس - ایران - جلفا به ایران اعلام کرده است. تحقق این طرح حمل و نقل کالا میان ایران و کشورهای تازه استقلال یافته و حتی اروپا را تسریع می‌کند.

صادرات این کشور شامل محصولات صنعتی (صنایع

با توجه به آنکه خصوصی‌سازی در ارمنستان همچنان ادامه دارد و فضای فعالیت برای سرمایه‌گذاری خارجی به ویژه در قالب پروژه‌های سرمایه‌گذاری مشترک روز به روز بازرتر می‌شود، مناسبات ایران و ارمنستان می‌تواند از تجارت به همکاری‌های صنعتی و اقتصادی سوق پیدا کند.

○ کارشناسان مستقل بر این عقیده‌اند که فضای کار برای تجار و سرمایه‌گذاران ایرانی در ارمنستان مساعد می‌باشد و باید آنها فرصت‌های تجاری در دسترس را پیش از پیش مدنظر بگیرند.

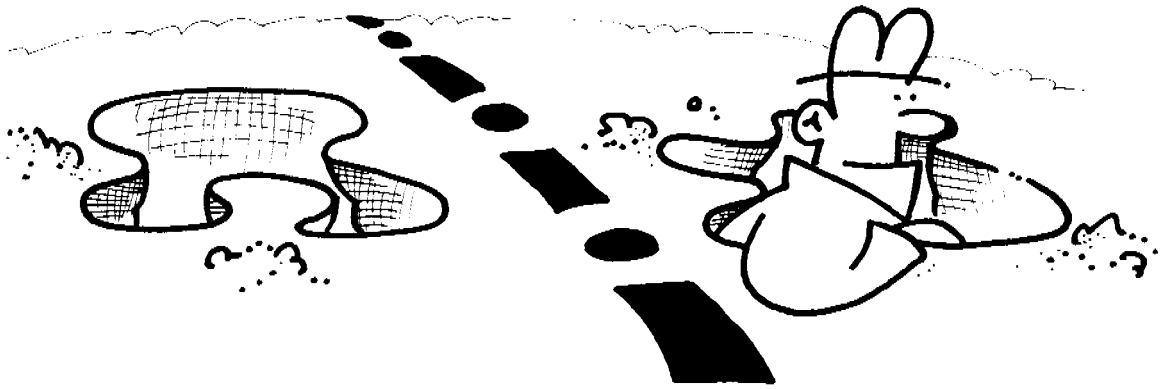
با عنایت به این امر که در بودجه سال ۱۹۹۸ ارمنستان، کسری ۴۲۸ میلیون دلاری آن قرار است از واگذاری مؤسسات و شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی و دریافت وام از مجامع خارجی تأمین شود، ضرورت دارد که بررسی‌های لازم در خصوص مشارکت در اقتصاد ارمنستان از طریق خریداری شرکت‌ها و... مورد توجه قرار گیرد.

یک مقام ارشد وزارت اقتصاد ارمنستان، اوایل سال ۷۶ اظهار داشت که بازرگانان ایرانی بزرگ‌ترین گروه تشکیل‌دهنده شرکت‌های مشترک اقتصادی در ارمنستان می‌باشند. آنها در امور خرید و فروش کالا، انرژی، حمل و نقل، ساختمان و ارتباطات، فعالیت دارند.

وی حجم سرمایه‌گذاری خارجی در ارمنستان در سال ۱۹۹۶ را ۶۰ میلیون دلار ذکر کرد. کارشناسان مستقل بر این عقیده هستند که فضای کار برای تجار و سرمایه‌گذاران ایرانی در اقتصاد ارمنستان مساعد می‌باشد و آنها می‌بایست از فرصت‌های تجاری در دسترس پیش از بهره‌گیری

با توجه به توافقی که در زمینه رفاه و امنیت رانندگان ایرانی که در ارمنستان به حمل و نقل کالا می‌پردازند، میان دو کشور وجود دارد، فضای تجارت با ارمنستان با وجود درگیری در قره باغ - وجود دارد.

یک مقام وزارت خارجه ارمنستان در تیرماه سال جاری اعلام کرد: در جریان برگزاری اجلاس کمیسیون همکاری روسیه و ارمنستان، دولت ایروان موافقت خود را با ترانزیت کالا از طریق راه آهن تفلیس - ایروان - جلفا به ایران اعلام نمود. ارمن کاسپاریان مسؤول بخش روابط عمومی وزارت امور خارجه ارمنستان افزود: در صورت تحقق این طرح، حمل

گرجستان در سال میلادی گذشته به ۱/۵ میلیارد دلار رسید. طلبکاران اصلی گرجستان، شامل ترکمنستان با حدود ۴۰۰ میلیون دلار و روسیه با حدود ۱۸۰ میلیون دلار می‌باشند. حدود ۷۰۰ میلیون دلار از بدهی گرجستان نیز به سازمان‌های بین‌المللی (بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول، بانک ترمیم و توسعه اروپا و...) و بقیه به دیگر کشورهای جهان می‌باشد.

○ تمایل زیادی در قدرت‌های اروپایی، آمریکایی و حتی آسیای دور برای به‌دست آوردن جای پای مناسب در منطقه قفقاز وجود دارد. اما بدون توجه به تمایلات روسیه و ایران، تجربه‌های تلخی را به یادگار گذاشته‌اند.

چشم‌انداز اقتصاد گرجستان به ترانزیت نفت و گاز وابستگی زیادی دارد.

ادوارد شواردنادزه رییس‌جمهوری گرجستان در مراسم انتقال نخستین محموله نفتی حوزهٔ چراغ (متعلق به جمهوری آذربایجان) در دریای خزر گفت: دولت گرجستان تلاش می‌کند انتقال نفت از اراضی این کشور را در موعد مقرر آماده کند. وی ابراز امیدواری کرد که عملیات احداث خط لوله، در مسیر بندر باکو - بندر باتومی (در گرجستان) به طول ۹۱۶

سبک و غذایی)، ماشین‌آلات ساختمانی و فلزکاری و تولیدات کشاورزی و واردات آن محصولات صنعتی، تجهیزات صنایع نفت و گاز و برخی کالاهای کشاورزی و تجهیزات ساختمانی و فلزکاری می‌باشند.

در سال‌های اخیر، ایران انواع میله‌های فولادی تورد گرم، پروفیل، چوب، آلومینیوم، شمش‌های آهن و فولاد، روی، الیاژهای آهن، کاغذ و مقوا و ماشین‌های مولد برق از گرجستان وارد کرده است.

ایران در گرجستان حضور تجاری فعالی ندارد. در سال میلادی گذشته روسیه، ترکیه و جمهوری آذربایجان، بزرگ‌ترین شرکای تجاری گرجستان بوده‌اند و بیش از ۴۰ درصد تجارت خارجی گرجستان با کشورهای مورد بحث انجام شده است.

ارزش مبادلات خارجی گرجستان در سال ۹۷ تقریباً ۱/۵ برابر سال ۹۶ بود و به بیش از یک میلیارد دلار رسید. تقریباً ۲۰ درصد این رقم، ارزش صادرات و ۸۰ درصد آن را واردات گرجستان تشکیل می‌دهد. کسری تراز تجاری گرجستان در سال ۹۷ حدود ۶۰۰ میلیون دلار تخمین زده می‌شود.

با وجود آنکه در سه سال اخیر روند روبه‌رشد تجارت در کنار رشد تولید داخلی به بهبود اقتصاد گرجستان کمک کرده است. اما در این کشور حدود ۸۷ درصد مردم زیر خط فقر زندگی می‌کنند. این در حالی است که وام‌های دریافتی

اگرچه برای انتقال نفت دریای خزر به بازارهای جهانی تاکنون حدود ۲۵ طرح پیشنهاد شده است، اما کارشناسان روی پنج طرح تأکید دارند که یکی از آنها مسیر باکو - سوپسا از خاک گرجستان است که ۱/۳ میلیارد دلار هزینه دارد. اگر این طرح پذیرفته شود، گرجستان از عبور نفت، درآمد قابل توجهی کسب خواهد کرد و بازار آن به روی تولیدات خارجی بیش از پیش گشوده می شود.

ترکیه از این طرح جانبداری می کند، اما مناقشه موجود میان جمهوری های آذربایجان و ارمنستان بر سر مسأله قره باغ، از تهدیدهای جدی تلقی می شود.

در حال حاضر حجم مبادلات تجاری و همکاری های اقتصادی میان ایران و گرجستان در حد قابل قبولی نمی باشد. انتظار می رود که در آینده مقام های بخش های خصوصی و دولتی به گسترش مناسبات اقتصادی - تجاری با گرجستان و بازار روبه توسعه این کشور توجه بیشتری نشان دهند. در تیرماه گذشته یک تفاهم نامه همکاری در بخش انرژی بین وزارت انرژی و سوخت گرجستان و وزارت نیرو جمهوری اسلامی ایران امضا شد.

وزیر انرژی و سوخت گرجستان در سفر به تهران، تمایل دولت متبوعش به خرید سالانه ۱۵۰ مگاوات برق از ایران را اعلام کرد.

در مذاکرات مقام های وزارت نیرو با دیوید زوبیتاشویلی، احداث، تعمیر و بازسازی واحدهای شبکه انرژی گرجستان و شرکت در مناقصه های بین المللی این کشور به عنوان مقدمه فعالیت شرکت مشترک بین شرکت صانتیر از جمهوری اسلامی ایران و شرکت ژنیر از گرجستان تعیین شد.

○ جمهوری اسلامی ایران باید گرجستان را به عنوان نقطه کانونی فعالیت های خود در منطقه قفقاز بداند و با ارزیابی درست مناسبات خود با کشورهای منطقه و نیز روسیه، برنامه ریزی درستی برای گسترش روابط با گرجستان داشته باشد.

کارشناسان مستقل بر این باور هستند که انجام گفت و گوها و تبادل نظرهای بیشتر بین مقام های رسمی، تجار و سرمایه گذاران ایران و گرجستان برای شناسایی راه های گسترش مناسبات فیما بین ضرورت دارد.

کیلومتر که ۳۹۰ کیلومتر آن از خاک جمهوری آذربایجان می گذرد، تا پاییز ۹۸ به پایان رسد. در پاییز ۹۷ حدود ۷۷۸ کیلومتر از این خط آماده شد و برای احداث ۱۳۸ کیلومتر دیگر، ۲۰۰ میلیون دلار اعتبار در نظر گرفته شده است.

○ به دست آوردن یک پیوند راهبردی با غرب برای کشورهای منطقه قفقاز، چندان معقول به نظر نمی رسد. محدودیت روابط با کشورهای خارج از منطقه، ضامن استقلال کشورهای قفقاز می باشد و به نوع روابط این کشورها با کشورهای همسایه (روسیه، ترکیه و ایران) بستگی دارد.

وی افزود: گرجستان تلاش می کند که در طرح های نفتی آینده در این منطقه مشارکت فعال داشته باشد.

شواردناده در اواخر مهر ۷۶ نیز اظهار داشت که در احداث خط لوله انتقال نفت از اراضی کشورش، باید نیازهای مردم گرجستان منظور شود.

عملیات اجرایی خط لوله نفت استخراج شده از دریای خزر به بندر سوپسای گرجستان در ساحل دریای سیاه در تابستان ۹۷ آغاز شد و انتظار می رود در اکتبر ۹۸ به بهره برداری برسد. این خط که ۳۳۸ کیلومتر طول دارد با هزینه ۳۵۰ میلیون دلار احداث می شود.

نفت و انتقال آن در اقتصاد گرجستان در آینده، نقش بزرگی خواهد داشت. به ویژه آنکه شرکت نفتی آمریکایی ارکو نیز قصد دارد ۴/۵ میلیارد دلار در عملیات اکتشاف و تولید نفت در آب های ساحلی گرجستان در دریای سیاه میان بنادر باتومی و پوتی سرمایه گذاری کند. این شرکت عملیات اکتشافی را در حوزه های به وسعت ۹۰۰۰ کیلومتر مربع انجام می دهد که گفته می شود دارای ۲۰۰ میلیون تن ذخیره نفتی است.

در همین حال رییس شرکت نفتی آموکو نیز به تازگی گفت: آموکو مسیر انتقال نفت دریای خزر از طریق جمهوری گرجستان به بازارهای جهانی را مثبت ارزیابی می کند.

چارلز پیتمان گفت: گرجستان از موقعیت خوبی در زمینه انتقال نفت دریای خزر به بازارهای جهانی برخوردار است. تنها مشکل در این زمینه، ظرفیت تنگه بسفر در ترکیه است که باید نفت ارسالی به بندر باتومی از آنجا به بازارهای جهانی منتقل شود.

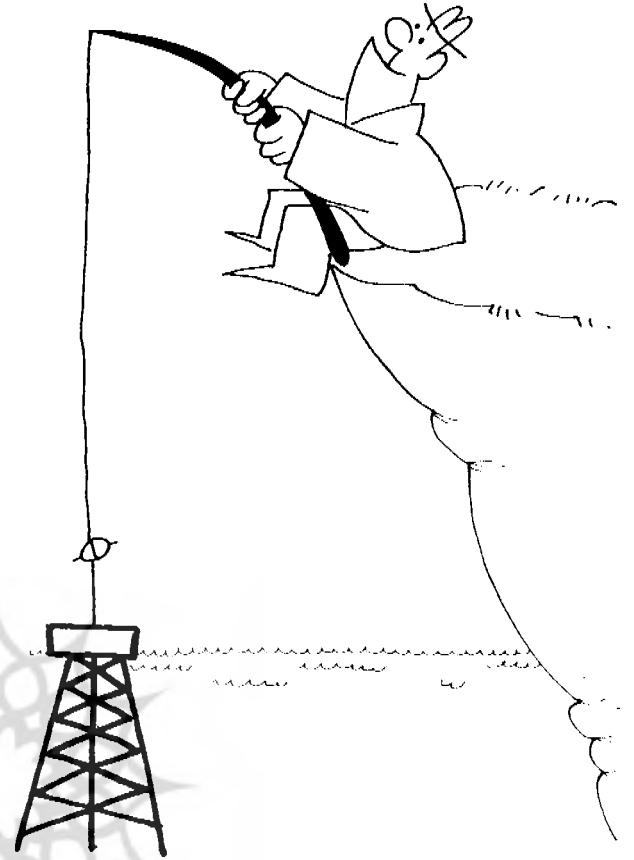
به خصوص در جمهوری آذربایجان برای خود و مردمشان به یادگار گذاشته‌اند.

○ اقتصاد آذربایجان در سال میلادی گذشته از رکود خارج شد و با کمک و حمایت صندوق بین‌المللی پول توانست فشارهای تورمی را کنترل نماید.

وی معتقد است که نه سیاستمداران روسیه آنقدر ناتوان و نه دولت‌های غربی و بنیان‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قفقاز آنقدر توانا و کارآ هستند که بتوانند چنین فرآیند گریز از مرکزی را تجربه کنند. پس به نظر می‌رسد که همکاری با کشورهای ثروتمند غربی تنها در حوزه اقتصادی - فرهنگی و برخی رایزنی‌های معمولی سیاسی امکان‌پذیر است. اما به دست آوردن و یا ساختن یک پیوند راهبردی با غرب نظیر آنچه که قبل از فروپاشی شوروی میان کشورهای عضو پیمان آتلانتیک شمالی وجود داشت و برای حفظ آن پیوندها، ناتو آماده جنگ اتمی می‌بود، امری غیرممکن است و حداکثر می‌تواند روی معادله‌ای نظیر فنلاند سرمایه‌گذاری کرد. وی می‌گوید که نخستین مؤلفه برای حفظ استقلال و تضمین آن، کنترل و محدودیت در روابط با کشورهای خارج از منطقه است.

اما دومین مؤلفه، معادله روابط میان کشورهای منطقه قفقاز با سه کشور محیط به منطقه یعنی روسیه، ایران و ترکیه است. تجربه سال‌های اخیر و روندهای قابل تشخیص برای آینده، با فرض حفظ ثبات سایر شرایط، روشن می‌سازد که روسیه تمایلی به توسعه روابط کشورهای منطقه قفقاز با ترکیه ندارد. زیرا ترکیه عضو ناتو است. پایگاه دریایی سینوپ در دریای سیاه مرکز استقرار ایستگاه‌های شنود آمریکاست که تمام منطقه قفقاز را پوشش می‌دهد و از همه مهمتر آنکه ترکیه با استفاده از این امکانات، درصدد باز کردن موقعیت جغرافیای سیاسی (ژئوپولیتیک) خود به سمت شرق است که با منافع روسیه در تعارض به سر می‌برد. پس هر نوع سرمایه‌گذاری اضافه در خصوص روابط با ترکیه که خط‌های قرمز روسیه را مغشوش گرداند، ناامنی و بی‌ثباتی درونی ایجاد خواهد کرد.

دولت‌آبادی می‌گوید: برعکس این حالت در روابط ایران و روسیه است. سیاست خارجی ایران نشان داده است که اولاً در

فیروز دولت‌آبادی از کارشناسان وزارت امور خارجه معتقد است که برنامه‌ریزی برای همکاری با کشورهای منطقه قفقاز در درجه اول، مستلزم شناخت تمایلات و امکانات این کشورها و در درجه دوم، شناخت حقایق حاکم بر روابط میان سه کشور محاط (روسیه، ایران و ترکیه) و در نهایت به دست آوردن درک صحیح از روابط سه جمهوری منطقه قفقاز و سه کشور همسایه‌شان به صورت مجزا می‌باشد.

وی معتقد است که تمایلات فراوانی در قدرت‌های اروپایی، آسیای دور و آمریکا برای به دست آوردن جای پای مناسب در این منطقه وجود دارد و برخی از آنها نیز از زمان فروپاشی شوروی سابق تا امروز تلاش کرده‌اند تا از طریق ترکیه و سازمان‌های بین‌المللی و هم به صورت مستقل در این منطقه، جایگاهی برای خود فراهم کنند.

وی می‌افزاید: در مقطعی چنین پیش‌آمده است که برخی از حکومت‌های مستقل در این کشورها با تصور اینکه همکاری با قدرت‌های غربی موجب تسریع روند استقلال آنها خواهد شد، بدون توجه به تمایلات روسیه و ایران، تجربه‌های تلخی را

تلاش برای بازگشایی خط آهن نخجوان، ارمنستان، گرجستان (که مورد موافقت روس‌ها نیز می‌تواند باشد)، حمایت از طرح روسیه برای کشیدن جاده ترانزیت ایران، ارمنستان، گرجستان، روسیه و... می‌بایست به دقت ارزیابی، بررسی و برنامه‌ریزی شود.

جمهوری آذربایجان کشوری است با ۸۶/۶ هزار کیلومتر مربع و حدود ۸ میلیون نفر جمعیت که ۲۶ درصد آن در بخش صنعت، ۲۴ درصد در بخش کشاورزی و ۴۰ درصد در بخش خدمات فعال می‌باشند. ارزش تولید ناخالص ملی آذربایجان در سال ۹۴ بیش از ۱۴/۸ میلیارد دلار در سال و تولید ناخالص ملی سرانه آن حدود ۲۰۰۰ دلار بود.

جمهوری آذربایجان تولیدکننده مواد کشاورزی نظیر غلات، پنبه، توتون، سیب‌زمینی، میوه‌ها و سبزی‌ها و چای می‌باشد. صادرات این کشور علاوه بر محصولات کشاورزی شامل کالاهای صنعتی، مواد غذایی، ماشین‌آلات و ماشین‌های فلزکاری، محصولات نساجی، نفت و گاز و مواد شیمیایی و پتروشیمیایی می‌باشد.

در مقابل جمهوری آذربایجان به واردات محصولات صنایع غذایی، ماشین‌آلات صنعتی و فلزکاری، برخی مواد غذایی، ماشین‌آلات تولید فلزات غیرآهنی و آهنی و برخی محصولات کشاورزی نیاز دارد. جمهوری آذربایجان برای ثبات بخشیدن به اوضاع اقتصادی با کمک صندوق بین‌المللی پول دو برنامه اقتصادی را به اجرا درآورد و توانست میزان تورم را از ۴۱ درصد در سال ۱۹۹۵ به ۲۰ درصد در سال ۱۹۹۶ کاهش دهد.

جمهوری آذربایجان توانست در سه ماه نخست سال ۱۹۹۷ حدود ۱۷۰/۴ میلیون دلار صادرات (به‌طور عمده نفت و فرآورده‌های آن) داشته باشد و در مقابل ۱۶۸ میلیون دلار کالا وارد کرد.

جمهوری اسلامی ایران در حال حاضر عمده‌ترین واردکننده فرآورده‌های نفتی از جمهوری آذربایجان است. کشتی‌های نفتکش جمهوری آذربایجان در نخستین فصل سال ۹۷ حدود ۲۵۵/۲ هزار تن فرآورده نفتی به بنادر انزلی و نوشهر ایران حمل کردند که این رقم ۴۰ هزار تن بیش از برنامه تعیین شده بود.

تلاش جمهوری آذربایجان برای جذب سرمایه‌های خارجی به‌ویژه در بخش نفت و گاز تاکنون به‌ثمر رسیده است. با وجود

منطقه قفقاز، منافع حیاتی روسیه را به رسمیت می‌شناسد، ثانیاً مخالف حضور بحران‌زای دولت‌های خارج از منطقه در قفقاز است و ثالثاً روابط خود را با این کشورها کاملاً شفاف و روشن نگه داشته است.

وی می‌گوید: روس‌ها از رفتار دولت آذربایجان خشنود نیستند و از توسعه همکاری سایر کشورهای منطقه با آن حمایت نمی‌کنند. زیرا آذربایجان دولتی است که قبل از روشن شدن وضعیت رژیم حقوقی دریای خزر، سعی دارد با انعقاد قراردادهای صورتی، منطقه را در تنش قرار دهد.

وی معتقد است که جمهوری گرجستان با دارا بودن پنج امتیاز محوری، مهم‌ترین کشور منطقه قفقاز می‌باشد. امتیاز اول، تثبیت اوضاع سیاسی و اجتماعی است که مهم‌ترین نمود آن کنترل بحران آبخازی می‌باشد. امتیاز دوم، شروع جهش اقتصادی با رشد ۲۰ درصدی تولید ناخالص داخلی بعد از شش سال رشد منفی است.

امتیاز سوم، توفیق در تثبیت نرخ برابری پول ملی (لاری) در برابر ارزهای معتبر، امتیاز چهارم به‌دست آوردن فرصت منحصر به فرد برای انتخاب شدن به عنوان مرکز مالی و پولی در منطقه و امتیاز پنجم در اختیار داشتن امکانات حمل و نقل جاده‌ای و ریلی است که برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی بین قفقاز و اروپا به‌خصوص آلمان با جمهوری اسلامی ایران، آسیای دور و شرق آفریقا حایز اهمیت می‌باشد.

○ با وجود آنکه ایران امن‌ترین و اقتصادی‌ترین راه برای انتقال نفت آذربایجان به بازارهای بین‌المللی است، گذرگاه‌های روسیه، گرجستان و ترکیه که خالی از مخاطرات سیاسی و نظامی نیست، مدنظر می‌باشد.

دولت‌آبادی معتقد است که جمهوری اسلامی ایران باید گرجستان را به‌عنوان نقطه کانونی فعالیت‌های خود در منطقه قفقاز بداند و در این راستا به رسمیت شناختن منافع مشروع و متقابل سه کشور ایران، روسیه و گرجستان توسط یکدیگر، نداشتن همکاری نظامی با گرجستان بدون اطلاع روسیه و علیه منافع آن کشور، رعایت محدودیت‌های لازم در روابط با کشورهای خارج از منطقه، شروع سرمایه‌گذاری در گرجستان به‌ویژه در صنایع داروسازی، گردشگری، معادن، چای و...

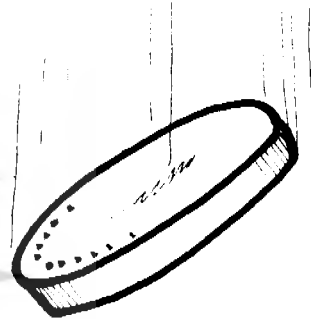
دلار سرمایه‌گذاری به‌ویژه در بخش نفت و گاز نیاز دارد، روند روبه‌رشد سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه از سوی سرمایه‌گذاران آمریکایی حایز اهمیت است.

کارشناسان اقتصادی بر این باور هستند که با بهبود شرایط اقتصادی جمهوری آذربایجان، بازار این کشور روبه‌توسعه می‌باشد. ارزش تولید ناخالص ملی جمهوری آذربایجان در نیمه نخست سال میلادی گذشته ۵/۲ درصد افزایش داشت که نشانگر به‌سرآمدن دوران رکود اقتصادی در این جمهوری است. در همین مدت برای نخستین بار تراز بازرگانی خارجی این کشور به میزان ۲۵ میلیون دلار مازاد نشان داد، در حالی که در سال ۱۹۹۶ این تراز ۱۵۰ میلیون دلار کسری داشت.

اقتصاد آذربایجان در حال غلبه بر فشارهای تورمی است. تورم در این کشور در سال میلادی گذشته به کمتر از ۱۰ درصد رسید و جریان سرمایه‌گذاری خارجی به اقتصاد آذربایجان تسریع شد. با رشد فعالیت‌های اقتصادی در آذربایجان، اکنون بازار این کشور مورد توجه تجار و سرمایه‌گذاران خارجی است. اما در این فرآیند، شرکت‌های آمریکایی سهم بیشتری به‌دست آورده‌اند. آنها نه‌تنها در بخش نفت و گاز بلکه در زمینه برداشت از معادن طلاي آذربایجان نیز سرمایه‌گذاری کرده‌اند. تجار و بازرگانان ترکیه نیز سعی دارند که در این بازار سهم بیشتری به‌دست آورند. در حال حاضر کارشناسان بر این عقیده هستند که جمهوری اسلامی ایران نتوانسته است از موقعیت ویژه جغرافیایی خود به‌خوبی استفاده کند. ارسال کالاهای فاقد کیفیت به جمهوری آذربایجان و حجم گسترده مناسبات تجاری ایران و ارمنستان و تبلیغات سوء بیگانگان (به‌ویژه ترک‌ها) در این زمینه سبب شده است که بازارهای کالاهای ایرانی در جمهوری آذربایجان لطمه ببینند. آنها اعتقاد دارند که فعالیت فرهنگی و اقتصادی گسترده‌ای می‌بایست از سوی ایرانیان در جمهوری آذربایجان صورت گیرد تا حجم مناسبات تجاری دو کشور در حد قابل قبول توسعه پیدا کند.

ذخایر غنی نفت و گاز در جمهوری آذربایجان، این بخش از اهمیت بسزایی در آینده اقتصاد این کشور برخوردار است. ذخایر حوزه‌های نفتی گونشلی، چراغ و آذری در دریای خزر بیش از ۶۰۰ میلیون تن تخمین زده می‌شود.

جمهوری آذربایجان توانست تنها در نیمه نخست سال میلادی گذشته بیش از ۴۰۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی را جذب کند که بیش از ۸۵ درصد آن جذب صنعت نفت این جمهوری شد. مجموع سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در سال ۱۹۹۷ حدود یک میلیارد دلار برآورد می‌شود. سازمان‌های اقتصادی جمهوری آذربایجان اعلام کرده‌اند که در سال ۱۹۹۶ نیز شرکت‌های خارجی حدود ۷۰۰ میلیون دلار در اقتصاد این کشور سرمایه‌گذاری کردند.

○ جمهوری اسلامی ایران با برنامه‌ریزی فعالیت‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، باید بتواند در اقتصاد و بازار آذربایجان مشارکت کند.

برای اقتصاد جمهوری آذربایجان که بیش از ۲۰ میلیارد